

GLOBALIZACIJA – ODPRTA SOCIOLOŠKA AGENDA**

Povzetek. Članek kritično osvetljuje in se osredinja na vprašanje, kako uspešno se je sociologija soočila s teoretičnimi, konceptualnimi in metodološkimi izzivi pri raziskovanju novejšega družbenega in kompleksnega pojava globalizacije. Ključen preboj je bil narejen z opuščanjem metodološkega nacionalizma v korist odprte paradigme. Ta obljublja bolj verodostojno raziskovanje in poglobljena spoznanja o socioloških parametrih ter posledicah družbenih procesov, ki so posledica pospešenega krčenja prostora in časa. Predstavljena teoretična agenda pri tem posebej izpostavlja dialektično pogojena razmerja med globalizacijo in takimi družbeno relevantnimi in transformiranimi koncepti, kot so nacionalno, nacionalna država, demokracija, moč, kozmopolitizem, globalna vladavina in drugi.

Ključni pojmi: globalizacija, glokalizacija, metodološki nacionalizem, strukturni vidiki, geografija moči, nacionalno, kozmopolitizem, nacionalna država, demos, etnos, demokracija, delitev oblasti, globalna vladavina.

Zaton metodološkega nacionalizma

Delo Zdravka Mlinarja z naslovom *Živiljenjsko okolje v globalni informacijski dobi – prostorsko časovna organizacija bivanja* (2008), če se posebej osredinimo na prispevek na področju študij o globalizaciji, je prepričljiv dokaz, da se je sociološka znanost na tem področju uspela izviti iz objema metodološkega nacionalizma, se pravi tiste prevladujoče analitične paradigme, s katero se je ta veda vpisala v inventar sodobnih znanosti. Poleg tega pa je širok razpon obravnavanih tem in področij v tem delu dodaten dokaz, da se sociologiji tudi ob obravnavanju najbolj občutljivih in zapletenih družbenih problemov ni treba odpovedati cilju, da se dokoplje do novih spoznanj na višji ravni razumevanja njihove kompleksnosti.

* Ddr. Rudi Rizman, redni profesor na Univerzah v Ljubljani, Bologni in Sarajevu.

** Izvirni znanstveni članek

V sodobnem svetu, za katerega sta značilni še naprej odvijajoča se diferenciacija in naraščanje družbene kompleksnosti, kot to ugotavlja Saskia Sassen (2007), se postavljajo pred družboslovne vede številni novi teoretični, konceptualni in metodološki izzivi, s katerimi se nameravamo ukvarjati v tem prispevku. Vsi ti sicer predpostavljajo nacionalno državo, ki še vedno igra in bo igrala pomembno vlogo, vendar je ta glede na spremenjeni globalni kontekst bistveno, tudi v vsebinskem pogledu, drugačen od tistega, ki smo ga doslej poznali kot »vestfalskega«. Problem seveda ni v tem, da bi pojav globalizacije in globalnega kot takega transcendirala »nacionalno«, temveč gre za bolj zapleteni proces, v katerem se na eni strani nacionalno uveljavlja v globalnem ter na drugi strani globalno naseljuje v nacionalnem. S takšno korespondenco se srečujemo in se bomo srečevali tudi pri vseh drugih družbenih kategorijah, o katerih bo tekla beseda v nadaljevanju.

Pri tem si velja zapomniti opozorila omenjene sociologinje, da pojma globalizacije ne gre reducirati na enostavne pojave medsebojne odvisnosti (interdependence) ali pa na sam obstoj nadnacionalnih in tudi transnacionalnih institucij. Gre za bistveno več, za to, da globalizacija pred(po)stavlja novo paradigmo razumevanja družbenih pojavov in procesov za razliko od dosedanje – metodološkega nacionalizma – ki se zaveda, da so ti vedno bolj in pospešeno podvrženi krčenju prostora in časa. Zaradi tega je nujno, da so sociologi bistveno bolj kot doslej tudi konceptualno inovativni, ker bodo v nasprotnem primeru ostali brez orodij, s katerimi je mogoče analizirati družbe in svet v času globalizacije. Te nevarnosti so se dobro zavedali najmanj trije pionirski raziskovalci globalizacije (Zdravko Mlinar, 1992; Roland Robertson, 1992 in Raimondo Strassoldo, 1992), ki so namesto koncepta globalizacije ponudili koncept »glokalizacije«, ki vsekakor bolj uspešno kot prvi nagovarja sociološko transformacijo, ki smo ji priča v zadnjih dveh ali nemara treh desetletjih. Lahko si samo želimo, da bodo v prihodnje sociologi bolj posnemali te njihove profesionalne kolege, kot pa je bil to primer doslej, pri potrebnih konceptualnih inovacijah, brez katerih je težko pričakovati nadaljnji napredek znanja na tem področju.

Za bolj kompleksno in sociološko relevantno razumevanje globalizacije je potemtakem nujno, da vključuje naslednjo minimalno teoretično agendo: lokalizacijo globalnega in globalizacijo lokalnega, kako globalne soodvisnosti (in)formirajo obstoječe nacionalne in nadnacionalne institucije, sestavine kozmopolitizma v procesih globalizacije, prepoznavanje specifičnih empiričnih pojavov in nasploh dejavnikov, ki bodisi spodbujajo bodisi nasprotujejo globalizaciji, horizontalni in vertikalni učinki ter dejavniki globalizacije, prispevki informacijskih in komunikacijskih tehnologij pri formiranju globalnih sistemov, nadomeščanje starih z novimi hierarhijami družbenih (pod)sistemov, v kakšni meri se prekrivata globalizacijska in denacionalizacijska (v etničnem smislu in v smislu identitete) dinamika, konvergenca

med spoznanji, nanašajočimi se na globalizacijo, med kvantitativnimi in kvalitativnimi raziskovalnimi pristopi ter drugo. Gre seveda za seznam želja, ki jih ni mogoče raziskovalno izčrpati v tem prispevku, vendar se bo mogoče z natančnejšo obravnavo nekaterih izpostavljenih problemov dokopati do bolj generalnih socioloških spoznanj, ki bi utegnila osvetliti tudi nekatere od še ne dovolj raziskanih problemov, ki smo jih našteali.

Strukturni vidiki globalizacije

S konceptom globalizacije, da bi se na ta način zavarovali na eni strani pred njegovo hipetrofirano uporabo in na drugi pred njegovo skrajno relativizacijo, je treba ravnati, kot predlagajo njegovi najbolj prodorni raziskovalci (John Urry, 2003; Jan Aarte Scholte, 2005; Zdravko Mlinar, 1992 in 2008; David Held in Anthony McGrew, 2007), skrajno odgovorno. Odgovorno seveda v smislu zavedanja o sestavljenosti njegovih strukturnih sestavin, ki jih je mogoče prepoznati enkrat kot procese in drugič kot dalj časa trajajoče in nastajajoče družbene forme v pomenu, ki jim ga je pripisoval klasični ustanovitelj formalne sociologije Georg Simmel. Če se pri tem opremo na prvega avtorja (Urry, 2003: 3–12), potem se nam zdi najbolj teoretično produktiven njegov predlog, ki razstavi ponujeni repertoar socioloških teorij v zvezi z globalizacijo na naslednje: strukturno razumevanje globalnosti, globalno v smislu pretokov (flows) in mobilnosti, ideološko umeščenost globalizacije, globalizacija kot performans in globalnost kot kompleksni proces. Vsak od teh vidikov korespondira z nekim od relevantnih segmentov družbene realnosti in vsak od njih igra neko specifično vlogo v njej, ki pa ni nikoli vnaprej predvidljiva, prej gre pri tem za kontingenčnost.

Pri tej teoretični ponudbi ne gre za spogledovanje z metodo dekonstrukcije, kar sicer ne bi bilo samo po sebi nekaj slabega, marveč gre za premišljen in sistematični napor, da je fokus raziskovanja sociološkega pojava globalizacije osredinjen na njegov sistemski in dinamični vidik. Pri strukturnem izpostavljanju globalizacije gre za raziskovanje gostote interakcij in v navezavi na pogloblitve vzroke, kot jih je mogoče identificirati na njihovih različnih ravneh: na internacionalni oziroma širši regionalni, na nacionalni in na lokalni. Na globalizacijo se potemtakem ne gleda le kot na procese, v katere bi bili vpleteni izključno individualni akterji ali posamezne teritorialne enote. Pri izpostavljanju tistih vidikov globalizacije, ki se nanašajo na pretoke in mobilnost, pa gre seveda za spremljanje globalnih procesov, ki se nanašajo na fizični promet ljudi ali skupin. Te vrste pretokov in mobilnosti se navezujejo bodisi na opravljanje njihovih delovnih obveznosti, na izobraževanje ali na rekreacijske aktivnosti. V procesih in vsebinah globalizacije na tem področju lahko pozoren sociolog odkrije družbene neenakosti: različne dostope do regionalnih ali bolj oddaljenih internacionalnih

lokacij, kar vse je odvisno od mesta, ki ga posamezniki in družbene skupine zavzemajo v družbeni hierarhiji distribucije moči in vpliva.

Med najbolj pogoste obravnave globalizacije se uvršča njeno tematiziranje z vidika ideologije. Še posebej v času neoliberalne vladavine, ki je dobra tri desetletja usmerjala tokove in vsebine globalizacije, je bilo raziskovanje njene ideološke podlage v veliko pomoč pri razkrivanju ekonomskih interesov in ekscesnega modela kapitalizma, ki so stali za njo. V neoliberalni perspektivi se je globalizacijo predstavljalo ali se jo še predstavlja kot nastop »zlate dobe«, od katere naj bi imeli koristi vsi prebivalci tega planeta. Nacionalni državi se pri tem pripisuje vloga družbenega pojava v zatonu, ki ji je kvečjemu priznana vloga rešitelja korporacij in bank, ko te zaidejo v krize. Globalizacije pa ni mogoče razumeti kot vzrok za druge multiplicirane učinke, ker pogosto deluje tudi sama kot učinek. V tem smislu globalizacija ustvarja lasten prostor učinkov, s katerimi sproža avtonomne materialne in semiotične procese. Pristop, ki raziskuje ta vidik globalizacije, to opravičeno in logično izenačuje z dejanji, ki jih označuje sintagma performansa. Za zadnje omenjeni pristop se je oprijelo ime globalne kompleksnosti, s katero se poskuša opozoriti, da je predmet raziskovanja globalizacije »sistem sistemov«, kar bi lahko upravičilo tudi navrženi predlog, da gre za »novo fiziko«. Manuel Castells (1996), ki je na tem področju prispeval najbrž najbolj dragocene in uporabne analize, se je pri tem v prvi vrsti opiral na kompleksno razdelani koncept »družbe omrežij«, katerih bistveno organizacijsko obeležje predstavljajo informacijsko povezani »bloki«. Ti omogočajo delovanje organizacijskih sistemov tako v realnem času kot tudi na planetarni ravni. Taka socialna morfologija predstavlja danes osnovno in tudi obvezno obeležje družbe, ki se ponaša kot postmoderna.

S tako kompleksnim uvidom v globalizacijo, je ta sociološki pojav postavljen na realna tla, brez česar bi bil sicer prepuščen, kakor je tudi velikokrat primer, prej virtualnemu preigravanju kot pa za to bolj usposobljenim družboslovnim analizam. To je eden od ključnih razlogov, ki narekuje, da opravljene analize na tem področju podrobneje proučijo razmerje med globalizacijo oziroma globalizmom ter vlogo prostorske zavesti pri posameznikih in socialnih kolektivitetah. Kot zatrjuje Arif Dirlik (Roxann Prazniak in Arif Dirlik, 2001: 15) je prostorska zavest integralna sestavina človekove in družbene eksistence. Brez nje ni mogoče razumeti vseh tistih konfiguracij družbenih procesov in struktur, ki se odvijajo v obdobju, ki ga običajno označuje uporaba pojma globalizacije. Zato ima ta avtor prav, ko se zavzema za terminološko jasnost pri razpravljanih o prostorski determiniranosti globalizacije, pri čemer je treba zasledovati tri osnovne cilje. *Prvič*, ko je treba razlikovati med različnimi specifičnimi težami prostorskeosti na različnih ravneh, in sicer od lokalne do regionalne in globalne, ki predstavlja novo sociološko realnost. *Drugič*, s tem ko interveniramo v razmerje med lokalnim in

globalnim s prostorskim faktorjem, se nam bolj jasno izrišejo njune asimetrije. Morda ni odveč, če ob tem pripomnimo, da lahko dodana sociološka vednost o asimetrijah prispeva tako k anticipiranju prihodnjih dogajanj na tem področju kot tudi pri možnem odpravljanju ali vsaj pri zavarovanju pred njihovimi negativnimi učinki. In *tretjič*, specifična prostorska ozaveščenost v študijah globalizacije pomaga osvetliti vlogo takih ključnih pojmov, brez katerih si sploh ni mogoče predstavljati kredibilne sociološke analize in njenega potenciala za spodbujanje družbenega razvoja, kot so razred, družbena moč, sploh hierarhije, spol, etnična identiteta in številne druge.

Pomen prostorskega dejavnika in geografije moči

Dirlik (prav tam, 16–17) prav tako upravičeno ugotavlja, da je dosedanja profesionalni deficit – podcenjevanje pomena prostorske dimenzije – v veliki meri odgovoren za številne intelektualne, moralne in politično ne dovolj reflektirane raziskave, ki se nanašajo na globalizacijo, vendar je jasno, da je tudi tu potrebno integrirati spoznanja, nanašajoča se na prostorsko determinanto, z različnih disciplinarnih področij. Pri tem ne gre samo za geografijo, ki pride prva na misel, temveč so v igri ob sociologiji in politični znanosti tudi antropologija, zgodovina in ekonomija, poleg njih pa bi bila dobra intelektualna naložba, če bi v take analize pritegnili tudi nekatere od humanističnih ved. Poleg tega lahko takšna interdisciplinarna zavzetost ponudi priložnost alternativnemu pristopu, s katerim bi se bilo mogoče otresti preveč splošnega govorjenja o hegemoniji modernosti, za katero prej omenjeni avtor skupaj z drugimi ugotavlja, da je odgovoren za politični defetizem, če že ne za posledice, ki lahko vodijo v nihilizem. Pisci, ki zagovarjajo takšno raziskovalno in konceptualno strategijo, težijo k integraciji največkrat uporabljenih konceptov na tem področju, čeprav se istočasno zavedajo, da je potrebno do določene mere zagotavljati in razvijati tudi njihovo relativno avtonomijo. V nasprotnem primeru preprosto ugasne ne le njihova razlagalna moč, temveč tudi načelna odprtost do novih družbenih izzivov, zaradi katerih lahko še naprej razvijajo svoje kritične in nikoli do konca izkoriščene epistemološke potenciale.

Z vključevanjem kompleksnosti in prostorskega faktorja v družboslovne analize globalizacije pa delo še zdaleč ni končano. Čeprav se je potrebno znebiti kakršnihkoli iluzij o tovrstni dokončnosti na tem področju, pa je na primer Urry (2003: 49) predlagal, da je poleg obeh omenjenih faktorjev potrebno upoštevati še »valove« in individualne »delce« (particles), ki konstituirajo pojav(e) globalizacije. Pri tem pa se je treba zavedati, da je mogoče prve dosti lažje prepoznati, medtem ko je težje z drugimi – delci, katerih število nedvomno presega zmožnosti in imaginacijo posameznega raziskovalca, da jih vse identificira in upošteva. Metodološki holizem v tem primeru

ni najboljša raziskovalna izbira in še manj izključujoča strategija. Analiziranje »valov« in »delcev«, sploh pa vzpostavljanje kolikor toliko obstojnih razmerij med njimi, predstavlja eno od najtežjih nalog, s katerimi se soočajo raziskovalci. Nalogo nekoliko olajša uporaba ustreznih konceptov, ki se zadržujejo na mezaravni. Koncepti imajo določeno vrednost in omejeno, ne absolutno, veljavnost, kar pri dobrih raziskovalcih odkrijemo takrat, ko se sami zavedajo takih omejitev in se v nadaljnji raziskovalni sekvenci oprejo bodisi na deskriptivno analizo bodisi, da pustijo prepoznani problem nadaljnjim raziskavam in raziskovalcem.

Pri artikuliranju in še posebej pri instrumentalizaciji prostorskega dejavnika igrajo nacionalne države pomembno vlogo, pri čemer se ne bi smeli preveč zanašati na to, da globalni procesi v velikem številu primerov zaobidejo njihovo na hierarhični red oprto delovanje (Sassen, 2007: 34). Njihova geografija moči ni bistveno trpela zaradi uvajanja deregulacije, kakor jo je v zadnjih treh desetletjih terjal politično in tudi ekonomsko favoriziran neoliberalizem. Vendar se vse (nacionalne) države niso enako odzivale na valove globalizacije, ki so prihajali od zunaj. V tem pogledu bi lahko te države razvrstili na tri skupine: *prvič*, tiste, ki so bile bodisi dovolj velike in močne, in ki so lahko negativne učinke globalizacije zaustavile na svojih mejah ali pa so same proizvedle kritično maso globalizacije, ki so jo izvažale po svetu. *Drugič*, države, praviloma srednje velike, ki se brez večjih težav prilagajajo ali prestrezajo (filtrirajo) zunanje globalizacijske sunke. V *tretjo* skupino, v katero se uvršča največje število držav, lahko uvrstimo manjše države, ki imajo praktično zanemarljivi vpliv v svetu, zaradi česar so njihove usode praktično odvisne od odločitev močnih globalnih igralcev, med katerimi nastopajo tako države kot tudi močne multinacionalke korporacije.

Če povzamemo Sassenovo (prav tam, 37) in razmišljamo nekoliko naprej, danes še vedno ne vemo dovolj, kako se posamezne države oziroma skupine držav odzivajo pri njihovih soočanjih in konfrontacijah z globalnimi pojavi. Deloma je to razumljivo, če se zavedamo, da je globalizacija relativno nov zgodovinski pojav, s katerim države zaradi njene še ne videne intenzitete, nanašajoče se na prostor in čas, doslej nimajo pravih izkušenj. Zato bi tudi težko govorili o tem, s kakšnimi domišljenimi strategijami in institucionalnimi transformacijami so države bodisi nasprotovale bodisi se prilagajale globalizaciji. Vsekakor pa smo ves čas priča napetostim, ki se odvijajo na ravni lokalno-globalno, pri katerih ni vedno samo po sebi jasno, kdo izgublja in kdo pridobiva. Izide lahko v določeni meri napove zgoraj omenjena razvrstitev držav na velike, srednje in manjše, pri kateri pa imamo opraviti tudi z izjemami, kot je to sicer primer skandinavskih držav. Če se bomo hoteli dokopati do bolj zanesljivih razlag, bomo morali več pozornosti v socioloških analizah poleg velikih igralcev (države, regionalne integracije, multinacionalne korporacije in druge) posvetiti tudi manjšim igralcem, kamor prištevamo naslednje

pomembne agense: lokalne in še posebej subnacionalne dejavnike, zgodovinsko oblikovano individuacijo (Mlinar, 1994), mobilizacijski potencial kulturno, politično in etnično posredovanih identitet, civilno-družbene asociacije in ne nazadnje tudi različne kontingenčne okoliščine, ki jih ne more vnaprej napovedati noben nosilec organizirane vednosti.

Sinergije nacionalnega in kozmopolitskega

Čeprav se je na začetku zdelo, da bo globalizacija ponudila vsej mednarodni skupnosti povsem nova pravila igre in z njimi nov mednarodni red, se moramo strinjati s trditvijo Johna Graya (2001), da smo priča prej kaotičnim procesom, sploh veliki stopnji nepredvidljivosti, ireverzibilnim procesom, čeprav še zdaleč ne tudi anarhiji. Navkljub temu pa Gray ne zanika tega, da takšne attribute globalizacije, kot so kompleksnost, dinamičnost, določena mera robustne strukturiranosti in njena vsaj na krajši rok pokazana funkcionalnost, generira svojevrstna »sociološko zamišljena gravitacija«, ki jo lahko samo predpostavimo, ne da bi lahko z dovolj veliko stopnjo zanesljivosti tudi poznali njen določljivi »DNK«. Vseeno pa se zdi, sploh če verjamemo Urryju (2006: 139), da sociološka znanost pri tem vendarle ni povsem nemočna. To velja še posebej v primeru, če se opre na teorijo »refleksivne modernizacije«, ki ponuja kar nekaj očitnih komparativnih prednosti, s katerimi njeni teoretični konkurenti ne razpolagajo. Prednosti se nanašajo v prvi vrsti na tiste sociološke raziskave, ki se ukvarjajo s posledicami, ki jih globalni informacijski in komunikacijski procesi prinašajo družbenim strukturam v posameznih nacionalnih državah. Gre seveda za sistematične refleksije, od katerih si je mogoče obljubljeni tako kognitivne kot tudi kulturno relevantne rezultate.

Naslednji deficitarno obravnavan sociološki (in tudi politološki) problem se nanaša na raziskovanja podlag, na katerih temelji legitimna vladavina v globalni dobi. V tretjem tisočletju, kot ugotavlja Ulrich Beck (2005: xv), se je iztekel zgodovinski rok trajanja nacionalne realpolitike, ki je narekovala, da je treba interese držav zasledovati izključno z nacionalnimi sredstvi. Ne da bi nacionalno postalo odveč, temveč se to dopolnjuje s kozmopolitsko naravnano politiko v tem smislu, da kolikor bolj je politično življenje kozmopolitsko, toliko bolj se lahko pri tem uveljavljajo avtentične in z njimi posledično avtonomne nacionalne prvine. Čeprav so nacionalne države v preteklosti in marsikje še danes predstavljale zaščitnika nacionalnih interesov, so nacionalnosti istočasno tudi instrumentalizirale za izključno svoje cilje in koristi. Kozmopolitizem, v kolikor ne gre za njegovo rigidno ali dogmatično inačico, lahko v znatni meri razširi akcijski radij nacionalnim vsebinam in institucijam s tem, ko jih razbremeni tutorstva države, ki si lasti etnični (nacionalni) predznak. Če je mogoče kozmopolitizem razumeti kot poudarjeno mednacionalno sodelovanje, od katerega imajo korist vsi vpleteni igralci, potem

je logično, da je potrebno tudi pojmu suverenosti pripisati več kot le vlogo zaščitnika specifičnih političnih akterjev na tem področju. Beck (prav tam) iz teh razlogov predlaga, da je v »nacionalnem« interesu, če se poslovimo od preživelega razumevanja (nacionalne, v resnici državne) suverenosti, se pravi od nečesa, kar je omejeno z igro ničelne vsote v korist igre neničelne vsote.

V času »visoke globalizacije« (Arjun Appadurai, 2006) predstavlja ta priložnost, da se pri raziskovanju globalizacije posveti tudi njeni »patologiji«, in da se na ta način postavi pod vprašaj samoumevni optimizem, ki se opira na takšne infrastrukturne podlage globalizacije, kot so to odprti trg, svobodna trgovina, širjenje demokratičnih institucij in liberalnih ustav ter drugo. Najbolj zagreti podporniki globalizacije pripisujejo omenjenim podlagam izključno pozitiven pomen, medtem ko ne izpostavljajo njene temnejše strani. Appadurai spomni, da je dolgo tega (1968) Hannah Arendt opozarjala na idejo izključno nacionalno opredeljenega ljudstva, za katero je menila, da predstavlja Ahilovo peto sodobnih liberalnih družb. Več raziskav je podrobno dokumentiralo in analiziralo pot, ki je od tako imenovanega »nacionalnega genija« ali razumevanja »nacionalne substance« nujno pripeljala do totalne kozmologije s »svetostjo« zaznamovanega naroda in od tu naprej do zagovarjanja etnične čistosti in etničnega čiščenja. Z uporabo informacijske tehnologije, ki je danes na voljo, se lahko takšne ideje in prakse še dosti prej kot kdajkoli v preteklosti in z mnogokrat bolj tragičnimi posledicami, razširjajo po svetu. Pri tem so najbolj ranljive manjše etnične skupine, ki se težko ubranijo pred večjimi in velikimi, pri katerih lahko nemalokrat zasledimo etnocidne in agresivne namene. Kot je bilo to mogoče velikokrat videti v zgodovini, bomo redkokdaj naleteli na kakšno veliko etnično (nacionalno) skupino, seveda pa pred čim podobnim niso imune niti manjše in srednje, ki bi imele povsem čisto vest pred genocidom oziroma nasilno asimilacijo. Skoraj vse brez razlike se občasno spogledujejo ali nasilno uveljavljajo idejo o svoji »čistosti« in zahteve po zaokroženem etnosu, ki postavlja pod vprašaj obstoječe meje. Tudi v tem primeru čaka raziskovalce globalizacije odgovorna naloga, da raziščejo na eni strani vprašanje, v kolikšni meri predstavlja globalizacija novo in okrepljeno priložnost za reproduciranje že videlih zgodovinskih praks ter na drugi, v kakšni meri lahko ta omogoča njihovo odpravljanje ali vsaj napovedovanje, ki bi imelo za posledico vzpostavitev učinkovitih mednarodnih mehanizmov, s katerimi bi bilo mogoče preprečiti pojave množične nasilne smrti.

Demos, etnos in legitimnost nacionalne države

Čeprav je globalizacija prispevala tudi k zaostrovanju ali celo kulminaciji problemov in konfliktov v tej zvezi, pa bi ji težko pripisali, da je kot taka tudi vzrok zanje. Vzroki na tem področju so bistveno starejši in jih lahko

v sociološkem pomenu naprtimo zgodovinsko nerazrešenemu ter nič kokokrat problematiziranemu razmerju med demosom in etnosom (Roland Axtmann, 1997: 41–42, v Ann Cvetkovich in Douglas Kellner). Vzpostavljeno razmerje med njima je pomembna sestavina kolektivne identitete v vsaki družbi in še posebej v njihovih političnih sistemih. Kot uveljavljeni zgodovinski vzorec je pri tem služila francoska republikanska tradicija: narod, ki je tako politična kot tudi kulturna tvorba, povrh vsega pa še tako definirana politična skupnost, v kateri so brez možnosti razlikovanja med demosom in etnosom naslednji najvišje postavljeni atributi: ustava, zakoni in državljanstvo. Z njimi je bila zagotovljena etnična homogenost družbene skupnosti, njena bolj ali manj unitarno zasnovana nacionalna kultura in uveljavljanje politične korektnosti ter družbene norme, pa tudi drugi mehanizmi, ki so »tujce« integrirali v tako družbo s kulturno asimilacijo. V bolj prožnih, se pravi manj unitarnih nacionalnih državah, je bilo kulturnim ali jezikovnim manjšinam bodisi omogočeno ali pa so si te same vzele to pravico, da so se upirale izvajanju kulturne asimilacije. V skrajnih primerih, kjer so bile te prikrajšane za take pravice, pa se je postavilo vprašanje odcepitve, ki so ga nekatere etnične skupnosti tudi uspele realizirati s proglasitvijo za neodvisne države. Taki odločitvi še zdaleč ni bilo mogoče oporekati, da je bila v nasprotju z demokratičnimi načeli, ker bi se v tem primeru upravičeno zastavilo vprašanje, kakšna je sploh lahko demokracija, ki članom posamezne etnične manjšine odvzema možnost, da se izrekajo o tem, v kakšni politični skupnosti hočejo živeti.

V razmerah intenzivne globalizacije (prav tam, 43) se Axtmannu upravičeno zastavlja vprašanje, kako lahko nacionalne države še naprej nadzorujejo procese in odločitve, ki zaradi njihove ekstrateritorialne narave presegajo zmožnosti nadzora ter posledično tudi samega odločanja o njih. Te vrste problemi so danes bistveno zapletenejši, kot je bilo to naključje v preteklosti. Pri doseganju legitimnosti na tem področju morajo nacionalne države upoštevati ne le svoje zakonske predpise, temveč tudi mednarodne pravne akte od konvencij do meddržavnih pogodb. V tej zvezi smo priča paradoksu, da se države pod pritiskom protimanjšinsko usmerjenih političnih skupin sicer lahko sklicujejo na svojo restriktivno zakonodajo, vendar imajo etnične manjšine tokrat – prvič v zgodovini – priložnost, da se obrnejo za zaščito svojih pravic na nadnacionalne instance. Čeprav temu ni treba pripisovati prevelike teže, ker ohranjajo nacionalne države še vedno veto oziroma zadnjo besedo, pa lahko vztrajanje etničnih manjšin pri njihovih pravicah vendarle v končni posledici vpliva na zmanjševanje legitimnosti posameznih držav in k njihovemu zmanjševanju vpliva v mednarodni skupnosti. Za enkrat smo še vedno priča premajhni moči nadnacionalnih ustanov, ki varujejo omenjene pravice tako posameznikov kot etničnih kolektivitet, nad nacionalnimi državami, kar številni raziskovalci s področja

človekovih pravic (Jack Donnelly, 1993) štejejo med najbolj ranljive točke politične globalizacije, s katerimi se sooča človeštvo.

Vendar se zastavlja vprašanje, kdaj in kako hitro lahko na tem področju pričakujemo, da bodo nacionalne države uresničevale tiste cilje, ki jih sicer razglašajo v svojih formalno-pravnih dokumentih. Te formalno zapisane pravice, če nekoliko poenostavimo, se nanašajo na zagotavljanje ekonomskega blagostanja družbe, na osebno varnost državljanov in na varovanje njihove identitete (Axtmann, 1997: 44). Vendar je globalni kapitalizem, ki je po padcu berlinskega zidu po letu 1989 ostal edini igravec na mednarodnem odru, dokazal – to še posebej po sproženju globalne finančne in ekonomske krize jeseni leta 2008 – da omenjenih zagotovil ne more (več) dajati. Tu je na mestu vprašanje, če sedanja politična organizacijska oblika nacionalne države sploh še omogoča izpolnjevanje takih zagotovil. Ker se s tem trga tudi zveza med državljan in nacionalno državo, se marsikateremu raziskovalcu vloge nacionalne države v razmerah globalizacije postavlja naslednji izziv: s kakšno novo družbeno pogodbo in s kakšnimi novimi zavezami tako države kot državljanov je ali bo mogoče še naprej zagotavljati tisto socialno vezivo, brez katerega ne more shajati nobena politična skupnost?

Demokratizacija globalizacije in redefinicija demokracije

383

Vsi doslej omenjeni problemi od globalizacije, globalne vladavine in drugih novih globalnih izzivov postavljajo v ospredje potrebo po redefiniciji demokracije, kot smo jo poznali doslej. Po antičnem in poznejšem predstavniskem modelu demokracije se danes zastavlja vprašanje, kako demokratizirati globalizacijo. Dokler mednarodna skupnost ne najde odgovora na to vprašanje, bodo z globalizacijo in usodami posameznikov skupaj z njihovimi nacionalnimi državami odločale moči, ki ne bodo transparentne, še manj pa bodo zmožne prestat minimalne preizkuse legitimnosti. David Held (2007: 253, v David Held in Anthony McGrew) take zunanje in demokratično povsem nenadzorovane moči porazdeli na tri kategorije: močne, zmerne in šibke. Pri *močnih* gre za to, da so prizadeti vitalni interese posameznikov in skupnosti, ko gre za na primer zdravje in bivanjske razmere. V končni posledici je od teh dejavnikov odvisna tudi njihova življenjska doba in v času njihovih življenj tudi kakovost življenja. Pri *zmerni* kategoriji so prizadete možnosti posameznikov in njihovih skupnosti, da polnopravno in enakopravno sodelujejo pri odločitvah, ki so ekonomskega, kulturnega ali političnega značaja. Od intenzivnosti teh vrst vključenosti je odvisno, koliko priložnosti lahko ljudje izkoristijo z namenom, da zadovoljijo svoje interese na teh področjih. *Šibke* moči imajo bistveno omejene možnosti pri zadovoljevanju njihovih potreb: te se omejujejo kvečjemu, na primer, na oblačenje in glasbo. Omenjene kategorije niso fiksne, kar pomeni, da

se lahko izmenjujejo pri istih posameznikih in skupnostih. Za ljudi, ki kolikor toliko optimalno zadovoljujejo svoje potrebe na omenjenih področjih, lahko rečemo, da so srečni, medtem ko so tisti, ki svojih potreb ne morejo zadovoljiti, ne le nezadovoljni, temveč tudi frustrirani in se utegnejo upreti bodisi individualnim avtoritetam bodisi sistemu, ki je za tako stanje odgovoren.

Zaradi precej bolj odtujenih epicentrov odločanja, kot je bil to primer kdajkoli prej v zgodovini, je demokratično anemična globalizacija odgovorna za ogromno povečanje asimetrije in neskladij med tistimi, ki odločitve sprejemajo ter tistimi, ki so z njimi prizadeti, Held (prav tam, 254). Ena resnejših ponudb, ki napoveduje reševanje tega problema, je kozmopolit-ska demokracija, ki temelji na aktivnem kozmopolitskem državljanstvu. Za enkrat je treba reči, da je ta koncept še preveč splošen in premalo konkretno razdelan, da bi ga lahko hitro sprejeli ali pa tudi zavrgli. Glede na že omenjeno dejstvo, da je globalizacija novejši in kot tak mlad zgodovinski pojav, bi bilo preveč optimistično pričakovati kaj drugega. Če je ta koncept še premalo domišljen, ko gre za vprašanje demokratičnih institucij, njihovih pravil in deliberacij, pa lahko rečemo, da ima močno oporo v vsem tistem, kar stoji za obsežnim in elaboriranim korpusom človekovih pravic. Pri tem ne mislimo samo na *Splošno deklaracijo o človekovih pravicah* iz leta 1948, temveč tudi na številne druge mednarodne pogodbe in konvencije, ki so omenjeni splošni dokument prevajale na posebna področja, ki se raztezajo od človekovih pravic ogroženih kulturnih (etničnih) skupnosti pa vse do človekovih pravic otrok. Ideja kozmopolitskega državljanstva, to je potrebno posebej poudariti, je dovolj robustna in prepričljiva ter kot taka daje ustrezni odgovor na omenjeni problem demokratičnega deficita globalizacije s tem, da podčrtuje naslednji dve bistveni predpostavki: *prvič*, ko pripisuje avtonomijo vsakemu posameznemu človeku na našem planetu ne glede na njegovo z rojstvom določeno ali pripisano (nacionalno, politično, rasno, versko in druge) pripadnost, in *drugič*, s tem, ko priznava tem istim ljudem njihovo usposobljenost za samoupravljanje na vseh ravneh, ki zadevajo odločanje o družbenih zadevah. Tako opredeljena kompetenca za in v prid odločanju obsega mikro, mezo in makro raven: se pravi od nivoja najmanjše lokalne skupnosti do nacionalne, regionalne in nadnacionalne oziroma globalne ravni.

Med razlogi za demokratični deficit globalizacije je treba najprej omeniti države, ki ostajajo še vedno glavni in ključni igralci – govorimo o državocentričnem svetu. Tisti, ki opozarjajo na ta problem (Andrew Kuper, 2007: 225–237, v David Held in Anthony McGrew), ne kažejo toliko s prstom na to, da so politiki bodisi skorumpirani bodisi nevedni, temveč gre za bistveno globlji problem – strukturalni. V 21. stoletju bi potrebovali učinkovitejšo, na multilateralizmu zasnovano organiziranost držav, ki bi se morale pri njihovem

delovanju opirati na transparentna demokratična načela, pri čemer bi jim morala stati ob strani in jih nadzirati informirana ter propulzivna civilna družba. Države so še vedno preveč sumničave do tistih organiziranih demokratičnih alternativ globalne civilne družbe, ki ponujajo zdržne odgovore na številne probleme, ki ta čas pestijo svetovno skupnost. S tem, ko države v bistvu ne priznavajo legitimnosti zahtev nedržavnih igralcev v mednarodni skupnosti, ti praktično ne morejo biti odgovorni pri njihovem delovanju, poleg tega pa so na ta način še manj učinkoviti. Ključni izziv za teorijo in prakso je zato mogoče strniti v naslednje: kako razširiti normativne podlage in uveljavljanje pravne države, sploh načel liberalne pravičnosti in reprezentativne demokracije, prek državnih mej. Vendar to samo po sebi še ni dovolj, ker takšna prizadevanja ne bi dosegla svojega končnega namena – demokratizacije globalizacije – v kolikor ne bi vključevala tudi sprememb ali boljše inovacij, nanašajočih se na obstoječo konfiguracijo (politične) moči.

Problem delitve oblasti v kontekstu globalne vladavine

Pri obravnavanju teh problemov se Kuper (prav tam) na tem področju zagotovo uvršča med najbolj inovativne družboslovne avtorje. Repertoar predlogov, ki jih je podal in od katerih so nekateri integralni del procesov, ki se že odvijajo, nakazuje prve obrise prihodnje globalne skupnosti, v primeru, če bodo države uspele premagati njihov institucionalni egoizem in investirati v prihodnost na način, od katerega bi imelo koristi, verjetno pa tudi preživitvene možnosti, vso človeštvo. Omejili se bomo predvsem na tiste predloge, ki so v direktni zvezi z vprašanjem globalizacije, ki je predmet tega prispevka. *Prvič*, ker demokracija ni sinonim za volitve, se postavlja logična zahteva, da se demokracijo nadgradi ali boljše razširi tudi na neelektoralne segmente. Ti se nahajajo tako znotraj kot tudi zunaj državnih okvirov. Če to prevedemo v praktični jezik, bi to pomenilo, da je potrebno uporabiti demokratične postopke pri imenovanju ljudi v multilateralne (mednarodne) organe, v multinacionalne korporacije, globalna civilna združenja in druge. Vendar to iz praktičnih vidikov ni enostavno, če je sploh izvedljivo. Kako naj na primer okoli šest in pol milijarde ljudi izvoli poslance »ljudske skupščine« v Organizacijo združenih narodov ali voditelje v 80.000 mnogonacionalnih in približno 44.000 globalnih civilnih združenj? Čeprav za enkrat ne poznamo demokratičnih mehanizmov, s katerimi bi lahko izbrali ljudi za ta mesta, pa to ne pomeni, da ne bo v prihodnosti politična imaginacija pomagala pri oblikovanju takih neelektoralnih mehanizmov, ki bodo prestali test legitimnosti takih izbir. Da ne gre za kakšne utopične želje, se lahko prepričamo že na primeru klasične demokratične teorije, kakršno je razvil Montesquieu. V njej imamo izdelan sistem delitve oblasti, ki že vključuje neelektoralne elemente, in ki dajejo državljanom v

roke orodja, s katerimi lahko ti uveljavljajo nadzor nad njihovimi življenji in skupno družbeno usodo. Na globalni ravni bi zato prav tako potrebovali tej specifični in novi zgodovinski obliki prilagojeno delitev oblasti. Ta bi morala vključevati vsaj tri med seboj nadzorovane sfere »oblasti«: države, korporacije (ekonomske in druge) in regionalna/področna združenja državljanov. Kuper to novo zgodovinsko različico delitve oblasti poimenuje s sintagmo »pluralnih oblasti«.

Drugi predlog omenja širjenje pooblastil in pristojnosti, ki naj bi jih imele agencije, pristojne za ugotavljanje odgovornosti. Že sedaj takšne agencije (od ombudsmanov do različnih komisij in drugih nadzornih mehanizmov), ki so sicer omejene na krog delovanja znotraj posameznih držav, presegajo stare tradicionalne delitve, v kar se je najlažje prepričati s tem, da so se te razvile v institucionalne hibride, ki v sebi združujejo tako pravne, zakonodajne kot tudi izvršilne funkcije. Že preprosto prenašanje teh hibridnih institucij na globalno raven bi bil korak v pravi in potrebni smeri, ker svet ta čas praktično ne razpolaga z ničemer od tistega, kar bi bilo mogoče prepoznati kot delujoč institucionalni red. *Tretji predlog* zahteva dopolnitev obstoječe in sedaj veljavne *Splošne deklaracije o človekovih pravicah s Splošno deklaracijo o dolžnostih človeka*. To je morda največ, kar se da narediti, ker kot vse kaže, še ni prišel čas in bi bilo tudi utopično, če bi kdo zahteval svetovno ustavo ali formiranje svetovne federacije. Zadnje omenjena deklaracija bi morala temeljiti na naslednjih treh načelih: 1. *distributivni subsidiarnosti* (glede na funkcionalne zmožnosti posameznih vej vladavine, pri čemer bi bila najbolj zaželen lokalna raven); 2. *kumulativni demokraciji* (uvajanje novih institucij moči oziroma oblasti zaradi vključevanja globalnih pristojnosti); 3. *komunikativnih kompetenc* (dobro opredeljene pristojnosti in med seboj povezana ter učinkovita omrežja komunikacij, ki bi razmejila odgovornosti in varovala pred birokratsko inercijo).

Katalizatorji globalnih transformacijskih procesov

Četrty predlog se nanaša na enega najtežjih vprašanj v tej zvezi: kdo so individualni in kolektivni katalizatorji takih globalnih transformacijskih procesov in kako jih k temu spodbuditi? Pri tem se je mogoče opreti na številne igralce, ki že sedaj nastopajo v mnogonacionalnih korporacijah in nadnacionalnih (globalnih) civilnih združenjih. Najti jih je mogoče tako v profitnih kot tudi neprofitnih nadnacionalnih ustanovah, predvsem med tistimi, ki imajo ambicije, in ki so se dokopali do spoznanja (osveščenosti), da svet, ki ne bo deloval v tej smeri, nima dobrih izgledov, da bi preživel. Že sedaj številni posamezniki v korporacijah spoznavajo, da te ne morejo dolgoročno zadovoljevati svojih interesov in dosežati ciljev, če jih motivira izključno in samo profit, kar je že sedaj predstavljal enega od razlogov

za ciklično porajajoče se krize s katastrofalnimi posledicami za ves svet. Globalno usmerjeni ali delujoči posamezniki bodo morali velik del svojih energij usmerjati v nastajanje hibridnih organizacijskih oblik, ki se bodo pri njihovem delovanju poleg širše razumljenih materialnih interesov (seveda ta vključuje tudi profit) opirale na humane vrednote, na dajanje prednosti socialnemu kapitalu pred finančnim, na zmanjševanje prepada med bogatim in revnim svetom ter inovativnim uvajanjem demokratične regulacije preko meja posameznih nacionalnih držav.

Brez takšnega minimalnega repertoarja predlogov, katerih število, kot upamo, se bo v prihodnosti zagotovo močno povečalo, si seveda ni mogoče predstavljati trajne rekonstrukcije globalne vladavine (governance). To med drugim potrebujemo tudi za to, ker je danes, bolj kot kdajkoli prej v preteklosti, očitno, da kvazimultilateralni sistem, temelječ na privilegirani vlogi nacionalnih držav, ne le da povečini ne deluje, temveč da tudi v primerih, ko deluje, generira sociološke in politične posledice, zaradi katerih človeštvu ne kaže nič dobrega. Čeprav obljube za ta čas niso ravno spodbudne, pa avtorji omenjenih predlogov izhajajo iz prepričanja, da bodo prihodnje generacije mislecev in akterjev prispevale tako v »liberalno-demokratsko« kot tudi »socialdemokratsko« zakladnico idej prispevke, s katerimi bo mogoče globalno skupnost razbremeniti zgodovinsko gledano preveč dolgo trajajoče stanje, v katerem je bila ta talka najrazličnejših nacionalnih etatizmov in agresivnih ideologij.

Nadaljnji razvoj – predvsem pa njena smer – globalizacije je potemtakem odvisen od tega, ali bo med procesi globalne vladavine in globalne demokratizacije prišlo do dovolj prepričljivega sodelovanja, brez česar ni mogoče pričakovati njune sociološke sinergije. Ključno vprašanje, ki se zastavlja, kot ugotavlja Michael W. Doyle (2007: 190–192, v David Held in Anthony McGrew) je etične narave – kako je mogoče politično organizirati globalno (mednarodno) skupnost. Nova politična organizacijska paradigma bi si morala prizadevati na eni strani za krepitev svetovne ureditve, skladne z novimi okoliščinami, ki jih je ustvarila globalizacija, in na drugi strani s priznavanjem obstoja suverenih in samostojnih (nacionalnih) držav. Gre za staro Kantovo zamisel o k miru privrženi zvezi svobodnih republik oziroma na liberalnih načelih zasnovanem demokratičnem miru. Kantov predlog je seveda bistveno bolj sestavljen, kot pa ga predstavlja taka kratka oznaka. Spremljajo ga namreč naslednji trije pogoji: *prvič*, liberalna ustavna, republikanska in reprezentativna družbena ureditev, ki bi zahtevala oziroma omogočala suverenu, da sledi volji ljudstva (večine); *drugič*, zavezanost državljanov človekovim pravicam; *tretjič*, na podlagi tako ustvarjenega zaupanja, bi države odpravile vse medsebojne bariere, ki so jih postavile zaradi nevarnosti pred vojaškimi posegi ali izkoriščanjem od zunaj in poskušale zagotoviti neko znosno mero razmerja moči z drugimi državami.

Globalizacija se je v dosedanem razvoju pokazala za ambivalentno: torej

je tako potrjevala in naprej razvijala Kantovo zamisel, vendar jo je nemalokrat tudi ogrožala. Zato Doyle upravičeno opozarja na potrebno dozo realizma, ki se sestoji v trditvi, da smo še daleč od tega, da bi kmalu doživeli rojstvo »globalne demokratične suverenosti«, sploh pa se v tej zvezi ponovno javlja problem, kako bi ta prestala test demokratične legitimnosti.

S kompleksnostjo globalizacije merimo na to, da se ta odvija v več sferah človekovega bivanja in družbenega dogajanja. Vendar je potrebno z oznako kompleksnosti misliti resno: to je, da si je ne more lastiti samo ena kultura ali civilizacija, kakor je to mogoče razbrati – kot o tem razpravlja Amartya Sen (2002) – tako pri zagovornikih kot nasprotnikih globalizacije, ko se oboji sklicujejo, da gre pri njej za »vesternizacijo« ali v ožjem pomenu za evropocentrizem. V tem smislu naj bi bila globalizacija dedič renesanse, razsvetljenstva in industrijske revolucije – vse pa so povezane s stalnim naraščanjem življenjskega standarda ljudi, ki živijo na zahodu, in ki so te dosežke »izvažali« v tiste dele sveta, ki so bili za to zagotovo prikrajšani. Za nasprotnike globalizacije ni to seveda nič drugega kot imperializem. Aroganco, ki je spremljala »izvoz« zahodnih dosežkov, lahko vidimo v trditvah, da so lahko na primer v Indiji hvaležni, ker jim je britanski imperij prinesel »evropsko matematiko«. Resnici na ljubo pa je treba povedati, da so indijski matematiki tisto, kar jim je bilo »prineseno«, poznali že v petem stoletju in tako pripada pionirska vloga na tem področju indijski civilizaciji, od koder so si po zaslugi Arabcev njena odkritja utirala pot v Evropo.

Globalizacija med ambivalentnostjo in prihodnostjo

Prihodnost še neuresničene premišljene in humane globalizacije, se pravi dejansko »globalne«, pa ne zagotavlja samo njena kompleksnost, temveč je odvisna tudi od tega, kako bo izkoriščen njen potencial. Večina avtorjev z Nobelovim nagrajencem Senom na čelu (prav tam) je prepričana, da globalizacija ne more računati na prihodnost, če se bo opirala izključno na trg in se bo še naprej odrekala prizadevanjem za vzpostavljanje pravičnosti, ki se bo dejansko spopadla s problemi neenakosti na globalni ravni. Prva zgodovinska faza globalizacije je dala prednost globalnemu kapitalizmu, se pravi tržnemu fundamentalizmu, in je zanemarila reševanje takih perečih problemov, ki pestijo človeštvo, kot so to povečevanje prepada med bogatimi in revnimi, dajanje prednosti socialnemu pred finančnim kapitalom, vzpostavitev sistema osnovnošolskega izobraževanje za vse otroke (odpravljanje nepismenosti) in razvijanje demokracije, ki ni podrejeno interesom geopolitike. Zadnje, a ne najmanj pomembno pa, da je treba narediti konec katastrofalni industrializaciji narave, ki vodi naš planet v apokalipso, kakršne ni doslej povzročila še nobena od generacij in civilizacij v dosedanji zgodovini. Sen se tudi upravičeno sprašuje, kako lahko stalni člani Varnostnega sveta

Organizacije združenih narodov opravljajo svoje »mirovno« poslanstvo, ko pa so bili v letih 1996 do 2000 sami odgovorni za dobrih 80 odstotkov svetovne trgovine z orožjem, medtem ko je skupina G-8 pri tem udeležena z 87 odstotki. Od tega pripada samo Združenim državam Amerike skoraj 50 odstotkov trgovine z orožjem. Zato bi si ti ključni mednarodni igralci prej sami zaslužili obtožbo, da delujejo proti globalizaciji, da so torej antiglobalisti, na katere sicer po navadi zvrčajo krivdo kot na »neodgovorne« protestnike na ulicah. Na globalizacijo je potrebno gledati skozi kritično prizmo, zagovarjati jo je treba z razumnimi argumenti, vendar jo je potrebno tudi reformirati. Brez strukturalnih reform tako ustanov in spreminjanjem norm tako znotraj (nacionalnih) držav kot tudi na nadnacionalni ravni ni mogoče pričakovati, da bi bili mednarodni oziroma globalni odnosi kolikor toliko znosni ali stabilni.

V zaključku se nam zdi pomembno posebej izpostaviti, da je pojav globalizacije tako s teoretičnega (sociološkega) kot tudi s praktičnega vidika (procesi in posledice) na prelomni točki. Njene teoretične elaboracije so se preveč pogosto osredinjale samo na en njen segment, s katerim so se hotele dokopati do avtoritativne in dokončne sodbe o tem, da je globalizacija bodisi dobra ali slaba (Garret Wallace Brown, 2008). Medtem so tako imenovani »postglobalisti« zavrgli izziv, nanašajoč se na teoretični deficit na področju globalizacije, z dokazovanjem, da se je po nepričakovanem »11. septembru«, ki je ponudil priložnost državnemu nacionalizmu in fundamentalistični geopolitiki, v bistvu zaključil njen zgodovinski rok uporabe. Tako kot v primeru drugih podobnih prehitro ponujenih tez o različnih »koncih« (ideologije, zgodovine, boga itd.), velja tudi tokrat pritrdati razlagam, da čaka teorijo na tem področju še veliko izzivov in dela. Smer, v katero se premika globalizacija, ni enostavno konceptualizirati kot pozitivno ali negativno, ni torej inherentno bodisi samo dobra bodisi slaba. V knjigi z naslovom *Living with Globalization* se je Paul Hopper (2006) zavzel za pluralistično razumevanje tega epohalnega pojava, pri čemer (globalni) kapitalizem niti ni njen edini motor in tudi ne bi bilo dobro, če bi to bil ali ostal. Po njegovem potrebuje teorija na področju globalizacije nove pristope, ki bodo bolje razumeli njeno dialektično naravo – njen mnogodimenzionalni značaj in prepričljiv empirični dokaz, da intenzivni stiki med narodi ali ljudstvi (sploh najrazličnejšimi skupnostmi), korporacijami, vladami, državami, verami in ideologijami ne prinašajo samo pozitivnih, temveč tudi negativne posledice. Globalizacija ni stvar usode, njen končni družbeni rezultat je odvisen od tega, kar ljudje zmorejo in kaj so pripravljeni z njo narediti. V primeru, da svetovna skupnost ne bo v potrebni meri regulirala globalizacije, se lahko zgodi, da bodo njene prednosti izničili prevladujoči negativni trendi in z njimi povezane katastrofalne posledice za človeštvo.

LITERATURA

- Appadurai, Arjun (2006): *Fear of Small Numbers – An Essay on the Geography of Anger*. Durham in London: Duke University Press.
- Bauman, Zygmunt (1998): *Globalization – The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich (2005): *Power in the Global Age – A New Global Political Economy*. Cambridge: Polity.
- Brown, Garret W. (2008): Globalization is What We Make of It: Contemporary Globalization Theory and the Future Construction of Global Interconnection. *Political Studies Review* 6: 42–53.
- Castells, Manuel (1996): *The Rise of Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Cvetkovich, Ann in Douglas Kellner (ur.) (1997): *Articulating the Global and the Local – Globalization and Cultural Studies*. Boulder in New York: Westview Press.
- Donnelly, Jack (1993): *International Human Rights*. Boulder. San Francisco, Oxford: Westview Press.
- Falk, Richard (1999): *Predatory Globalization – A Critique*. Cambridge: Polity Press.
- Gray, John (2001): The Era of Globalization is Over. *New Statesman*, 24. september.
- Held, David in Anthony McGrew (ur.) (2002): *Governing Globalization – Power, Authority and Global Governance*. Cambridge: Polity.
- Held, David in Anthony McGrew (ur.) (2007): *Globalization Theory – Approaches and Controversis*. Cambridge: Polity Press.
- Higgott, Richard (2000): Contested Globalization: the changing context and normative challenges. *Review of International Studies* 26: 131–153.
- Hirst, Paul in Grahame Thompson (1996): *Globalisation in Question – The International Economy and the Possibilities of Governance*. Cambridge: Polity Press.
- Hopper, Paul (2006): *Living with Globalization*. Oxford: Oxford University Press.
- Mlinar, Zdravko (ur.) (1992): *Globalization and Territorial Identities*. Aldershot, Brookfield USA, Hong Kong, Singapore, Sydney: Avebury.
- Mlinar, Zdravko (1994): *Individuacija in globalizacija v prostoru*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Mlinar, Zdravko (2008): *Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi – Prostorsko-časovna organizacija bivanja (raziskovanja na Koprskem in v svetu)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Pauly, Louis in William Coleman (ur.) (2008): *Global Ordering – Institutions and Autonomy in a Changing World*. Vancouver, Toronto: UBC Press.
- Prazniak, Roxann in Arif Dirlik (ur.) (2001): *Places and Politics in an Age of Globalization*. Lanham, Boulder, New York, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Rizman, Rudi (2001): *Globalizacija: izziv nove družbene paradigme*. Economic and Business Review for Central and South-Eastern Europe 3: 17–34.
- Rizman, Rudolf M. (2006): *Dall'autotarismo alla democrazia attraverso l'indipendenza – il caso Sloveno*. Università di Bologna: Longo Editore Ravenna.
- Rizman, Rudolf M. (2006): *Uncertain Path – Democratic Transition and Consolidation in Slovenia*. College Station: Texas a&M University Press.

- Rizman, Rudi (2008): *Globalizacija in avtonomija – Prispevki za sociologijo globalizacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Robertson, Roland (1992): *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage.
- Rosenberg, Justin (2000): *The Follies of Globalisation Theory – polemical essays*. London in New York: Verso.
- Sassen, Saskia (2007): *A Sociology of Globalization*. New York and London: W. W. Norton & Company.
- Scholte, Aarte J. (2005, 2. izd.): *Globalization – A Critical Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sen, Amartya (2002): How to Judge Globalism. *The American Prospect* 13 (1).
- Strassoldo, Raimondo (1992): Globalism and localism: theoretical reflections and some evidence. V Zdravko Mlinar (ur.), 35-59.
- Urry, John (2003): *Global Complexity*. Cambridge: Polity.
- Wallerstein, Immanuel (2003): *The Decline of American Power*. New York, London: The New Press.